

Erkka Railo, Mari K. Niemi, Sini Ruohonen, Ville Pitkänen, *Kamppailu vallasta. Eduskuntavaalikampanjat 1945–2015*. Helsinki: Docendo, 2016, 394 s.

Turun yliopiston eduskuntatutkimuksen keskuksen tutkijat Erkka Railo, Mari K. Niemi, Sini Ruohonen ja Ville Pitkänen ovat kirjoittaneen sodanjälkeisistä eduskuntavaalikampanjoista teoksen, joka hyödyntää kunnioitusta herättävästi aineistoja: aikaisempia tutkimuksia, poliitikkojen haastatteluita, muistelmia, puolueiden arkistojen aarteita. Kirja jakaantuu johdannon ja yhteenvedon lisäksi kronologisesti neljään osaan (Puoluevallan aika 1945–1958; Kohti ammattimaista kampanjointia 1962–1975; Vapautumisen vuodet 1979–1999; Verkon ja rahan vallassa 2003–2015), missä näkyy enemmänkin kirjoittajien työnjako kuin aineistolähtöisyys. Miksi esimerkiksi Railon kirjoittama osuus päättyy vuoden 1958 vaaleihin eikä esimerkiksi jo vuoden 1951 vaaleihin, jotka merkitsivät teoksen teemaan – poliitikkojen ja puolueiden vaalikampanjoihin – liittyen paljon suurempaan murrosta, koska vuodesta 1954 eteenpäin siirryttiin niin sanotuista pitkistä listoista henkilövaaleihin?

Teos alkaa kuin tarinan keskeltä: Suomen poliittinen järjestelmä on muotoutunut 1800-luvun lopulla sellaiseksi kuin me olemme lukeneet Jaakko Nousiaisen klassikkoteoksesta *Suomen poliittinen järjestelmä* (1998). Vaikka ensimmäisen tasavallan aikana laitavasemmiston toiminta oli kiellettyä ja radikaali oikeisto uhkasi 1920-luvulla ja 1930-luvun alussa laillista yhteiskuntajärjestystä, oli poliittinen järjestelmä vakiintunut jo siinä kohdin, mistä Erkka Railon kirjoittama osuus alkaa. Tätä aikakautta, jolloin ”puolueet olivat löyhiä, puoluelehtien ympärille muodostuneita ryhmiä” (Railo ym. 2016, 316) kutsutaan teoksessa esimodernien vaalikampanjoiden ajaksi. Sosiologisessa tutkimuksessa esimodernilla on viitattu esiteollisiin yhteisöihin, joissa vallitsi – Émile Durkheimia lainatakseni – mekaaninen solidaarisuus; aikaan ennen kurinpidollisten instituutioiden kuten kansakoululaitoksen tai joukkotiedotusvälineiden syntyä. Suomi oli vielä 1950-luvulla elinkeinorakenteeltaan maatalousvaltainen. Kaupungistuminen oli hitaampaa kuin muissa pohjoismaissa, mikä näkyi myös eduskuntavaalien vaalikampanjoissa.

Teoksessa viitataan Jay G. Blumberin ja Dennis Kavanghin käsitteeseen puolueiden kulta-ajasta: sotien jälkeisellä vuosikymmenellä liikkuvia äänestäjiä

oli suhteellisen vähän ihmisten samaistuessa talonpoikiin, työväkeen ja porvaristoon. Kampanjointi keskittyi oman väen aktivoimiseen ja ehdokkailta vaadittiin hyvää fyysistä kuntoa varsinkin maaseudulla kampanjoissa. Mainokset ja julistheet olivat puoluevetoisia, ja piirijärjestöt organisoivat puhekiertueita, tupailtoja ja vaalijuhlia.

Vuoden 1945 eduskuntavaalien kampanjoinnista, jossa asetelma oli SKDL vastaan muut, Railo ei löydä kovinkaan paljoa analysoitavaa, mutta vuoden 1948 edustakuntavaaleista jo sitäkin enemmän. Tuolloin SDP onnistui torjumaan SKDL:n ja kommunistien valtauspyrkimykset ammattiyhdistysliikkeessä, ja vasemmistopuolueiden panostukset puoluelehdistöön valuiivat hukkaan. Maalaisliitto ei saanut enää vetoapua lakkautetuilta suojeluskunnilta tai Lotta Svärd -järjestöstä, mutta se onnistui luomaan tukimiesjärjestelmän ja kytki sittemmin MTK:n ja puolueen jäsenyyden toisiinsa. Jokaisella äänestysalueella oli oma tukimiehensä, jonka tehtävänä oli paimentaa maalaisliittolaisiksi tiedettyjä äänestämään. Railo esittää mielenkiintoisen tulkinnan, että maalaisliiton tukimiesjärjestelmä selittää keskustan vielä tänäkin päivänä ylivoimaista puolueorganisaatiota, jäsenmäärää ja sitä, ettei keskustalle ole käynyt rakennemuutokset myötä samalla tavoin kuin sen pohjoismaisille sisarpuolueille.

Kokoomuksen organisaatio oli 1940- ja 1950-luvulla heikko, samoin vaalimenestys. SDP ja maalaisliitto olivat eduskunnan suurimmat puolueet, kunnes SKDL nousi eduskunnan suurimmaksi puolueeksi ja SDP ajautui hajaannuksen tilaan aina vuoteen 1966 saakka. Kun vuonna 1954 Suomessa siirryttiin niin sanotuista pitkistä listoista nykyiseen vaalijärjestelmään, muutti se kampanjointia henkilövetoisemmaksi rajoittaen puolueorganisaatioiden valtaa. Vuonna 1970 kiellettiin useammassa vaalipiirissä ehdokkaaksi asettumisen, mistä tuolloin ei kuitenkaan ollut niin suurta etua puolueelle kuin myöhemmin, koska valtakunnallisesti tunnettuja ehdokkaita oli vähän.

Ville Pitkäsen kirjoittama osuus – mitä kirjoittajat kutsuvat kampanjoinnin moderniksi vaiheeksi – alkaa vuoden 1962 vaalikampanjasta jatkuen 1970-luvun puoliväliin. Kirjoittajat esittävät, että yhteiskuntaluokkien väliset rajat olivat alkaneen hämärtyä elinkeinorakenteen muutoksen myötä, ja toimihenkilöiden ja palvelualoilla työskentelevien määrä nousi suhteessa teollisuuden työntekijöihin ja maanviljelijöihin. Toisaalta vaalikampanjointiin

vaikutti median murros, mikä puhkaisi sosiaalisia kuplia: televisiosta tuli keskeinen tiedotusväline ohi radion ja puoluelehdistön. Ennen kaikkea se romahdutti tupailtojen ja vaali-iltamien suosion. Kiinnostus vaalitulaisuuksia kohti väheni uuden median viedessä ihmisten vapaa-aikaa, vaikka vaalitulaisuuksista pyrittiin tekemään viihteellisimpiä. Puolueiden jäsenmäärät kääntyivät laskuun. Bernard Manin (1997) on käyttänyt tämänkaltaisesta kehityksestä ilmaisua yleisödemokratia, joka on ymmärretty äänestäjäkunnan passivoitumisena televisiovastaanotimien ääreen.

Kommunismien uhka oli väistynyt, ja vuodesta 1966 SKDL palasi hallitukseen, mistä seurasi SKP:n sisäinen hajaannus niin sanottuihin enemmistöläisiin ja vähemmistöläisiin. Pitkänen kirjoittaa siitä, kuinka SDP keskittyi vuorostaan keskustapuolueeksi nimensä vaihtaneen maalaisliiton haastamiseen, vaikka nämä kaksi puoluetta muodostivatkin vuodesta 1966 alkaen seuraavan yli 20 vuoden ajan hallitusten rungon (lukuun ottamatta lyhytikäisiä virkamieshallituksia ja Martti Miettusen vähemmistöhallitusta). Pitkäsen tulkinnan mukaan SMP:n nousua vuoden 1970 vaaleissa eivät selitä niinkään Veikko Vennamon olemus tai kuuluisat sanonnat vaikkapa ”talonpojan tappolinjasta” tai ”unohdetusta kansasta” vaan hallitsematon ja epäoikeudenmukaiseksi koettu rakennemuutos. Kokoomus vahvistui kohti 1970-luvun loppua vuoden 1966 rökäletappiosta.

1960- ja 1970-luvuille Pitkäsen mukaan oli ominaista myös politiikan ammatillistuminen. Niin ikään puoluetoimistot alkoivat käyttämään esimerkiksi tieteellistä tietoa ja mielipidetiedusteluita hyväkseen vaalikampanjoiden suunnittelussa, ja kampanjointiaika piteni. Puolueet palkkasivat mainostoimistoja tekemään vaalikampanjoita sekä täsmämainontaa halutulle kohdeyleisölle, jolloin viestit sovittiin äänestäjien mieltymysten mukaisiksi. Televisio korosti puoluejohtajien merkitystä puolueensa symbolisina keulakuvina ja pakotti myös vasemmistopuolueet henkilövetoisempaan kampanjointiin. Ronald Inglehart (1977) sijoittaa kuuluisan väitteensä siirtymisestä immateriaalisiin arvoihin, intressipoliitikasta identiteettipoliitikkaan, 1970-luvun jälkipuoliskolle. Tosin Inglehartin teesi koskee ennen kaikkea Yhdysvaltoja, mutta vaikkapa Vennamon ja George Wallacen rinnastaminen ei ole täysin vierasta: kummassakin oli kyse itsetunnon antamisesta tai palauttamisesta tietyille kansanosalle yhteiskunnallisessa

murroksessa.

Vuoden 1987 eduskuntavaaleista alkaen naiset ovat äänestäneet miehiä ahkerammin. Samoissa vaaleissa vasemmiston kannatus romahti: SKDL oli hajoamispisteessä ja SKP:n vähemmistösiipi oli lähtenyt omille teilleen perustaen Demokraattinen vaihtoehdo -puolueen, jolla oli naispuheenjohtaja – ensimmäinen Suomen poliittisessa historiassa. Myöhemmin SKDL:n tilalle perustettiin vasemmistoliitto. Seuraavaksi SMP ajautui konkurssiin ja sen tilalle perustettiin perussuomalaiset. Kokoomuksesta tuli hallituspuolue lukuun ottamatta yhtä vaalikautta (2003–2007). 1980-luvulla perustettu vihreä liike kasvoi pienpuolueesta keskisuureksi puolueeksi seuraavan reilun kymmenen vuoden aikana.

Mari K. Niemen osuuden mielenkiintoisimmat esimerkitapaukset käsittelevät sitä, kuinka naispoliitikot vaalikampanjoissaan raivasivat tietä eduskuntaan: useimmin kovin vastustus tuli omasta puolueesta. Varhaisempina vuosikymmeninä naisia oli otettu listoille lähinnä kuriositeetiksi, mutta 1970-luvun lopulta alkaen monet naiset nousivat eduskuntaan ja ministeriksi saakka. Aikaisemmassa tutkimuksessa politiikan sukupuolittuneisuuden purkautumista on selitetty naisjärjestöjen määrätietoisella politiikalla – minkä huipentumaksi Jaana Kuusipalo (2011) on väitöskirjassaan esittänyt niin sanotun naispresidenttiliikkeen vuosituhannen vaihteessa – sekä kiistanalaisella väitteellä median feminisoitumisesta, millä tarkoitetaan aiemmin henkilökohtaiseksi ymmärretyn nousemista poliittiseksi (esimerkiksi naistenlehtijulkisuudessa), mitä uuden sukupolven mies- ja naispoliitikot ovat osanneet hyödyntää. Teoksen mukaan vaalikampanjoiden siirtymää modernista jälkimoderniin yhteiskuntaan 1980-luvun lopulla ja 1990-luvulla onkin värittänyt tiedotusvälineiden korostunut rooli. Turkuilaisten tutkijoiden kirjassa ei käytetä medialisaation (esim. Strömback 2008) käsitettä eksplisiittisesti, mutta asia tulee selväksi: he allekirjoittavat teesin, että tiedotusvälineiden logiikka alkoi ohjata yhä enemmän politiikan logiikkaa naistenlehtien ja iltapäivälehtien noustessa sanoma- ja ajankohtaislehtien sekä television ja radion rinnalle keskeisiksi poliittisiksi medioiksi. Viihdeohjelmat tulivat osaksi vaalikampanjoita ja poliittiset toimijat alkoivat antaa aihetta – enemmän tai vähemmän tarkoituksella – skuppeihin.

Viimeiset neljät eduskuntavaalikampanjaa käsitellään kirjassa laveammin suhteessa aikaisempiin vuosikymmeniin. Luvun kirjoittaneiden Erkka Rai-

lon ja Sini Ruohosen mukaan vuosien 2003 ja 2007 vaalit jatkoivat aikaisempaa konsensuksen aikakautta: elettiin nousukautta, vaalikampanjat viihteellistyivät ja henkilöityivät entisestään puolueiden puheenjohtajiin, mihin vuonna 2000 voimaan tullut uusi perustuslaki antoi taustatukea. Vuosikymmenen loppua kohti internet alkoi näytellä merkittävää osaa: sekä kokoomus että perussuomalaiset onnistuivat hyödyntämään internetiä kampanjoinnissaan. Perussuomalaiset politisoivat lähes nollabudjetin kampanjalla jäsenyyden Euroopan unionin rahaliitossa, harjoitetun maahanmuuttopolitiikan sekä kehitysyhteistyön, mikä johti Suomen poliittisen historian suurimpaan vaalivoittoon (sikäli kun SKDL:n vuoden 1944 vaalivoittoa ei lasketa) vuonna 2011. Samoihin aikoihin Yhdysvalloista alkanut finanssikriisi rantautui Suomeen, maan taloushistorian pisin taantuma alkoi ja kokoomus sai ylimpään valtiojohtoon värisuoran. Taru Tujusen puoluesihteerikauden merkitystä on vaikea liioitella. Uutena ilmiönä vaalikampanjoissa olivat vaalikoneet. Kirjoittajien mukaan puolueorganisaatiota tärkeämmiksi olivat nousseet ehdokkaiden omat tukiryhmät.

Kirjasta voi lukea myös puoluekohtaisia narratiiveja, SKDL:n nousun ja tuhon tai vaikkapa kokoomuksen kasvun keskikiipenestä puolueesta kannatukseltaan Suomen suurimmaksi puolueeksi: kuinka puolueen organisaatio oli tuuliajolla vielä 1950-luvulla, mutta Suomen muuttuessa maatalousyhteiskunnasta teollisuusyhteiskunnan kautta informaatio- ja palveluyhteiskunnaksi porvaripuolueen kannatus nousi kohisten. Lisäksi kokoomus puolueena oli ensimmäisenä omaksumassa uusia vaalikampanjoinnin tapoja. Mikä on kampanjoinnin ja puolueohjelmien suhde, se jää avoimeksi tai siihen vastatakseen pitäisi lukea teoksen kanssa rinnakkain vaikkapa Rauli Mickelssonin (2015) kirja *Suomen puolueet*.

Kritiikkiä teokselle voisi antaa joistain huolimattomista heitoista: kirjassa väitetään vuoden 1966 vaaleja seuranneen maalaisliiton ja SDP:n yhteistyön luoneen suomalaisen hyvinvointivaltion, mikä on hyvin yleinen väite, mutta sosiaalipolitiikan historioitsijat ovat huomauttaneet hyvinvointivaltion keskeisen lainsäädännön luodun jo 1950-luvun lopulla ja 1960-luvun alussa. Samoin teoksen yhteenvetoluvussa kuin huomaamatta kirjoitetaan, että uusliberalistisen talouspolitiikan ”ytimessä oli valtion roolin rajoittaminen taloudessa ja valtion velkataakan leikkaaminen”. Tähän voisi sanoa, että valtiot alkoivat toden teolla velkaantumaan vasta 1980-luvulla,

samoihin aikoihin kun uusliberalistinen talouspolitiikka löi itsensä läpi. Toiseksi valtioiden maksamat yritystuet ovat lähinnä kasvaneet ja vuoden 2008 taluskriisin jälkeen lainsäädännöllä pyritään luomaan uusia markkinoita ja veroilla subventoimaan yksityisiä yrityksiä.

Annu Perälän ja Sini Ruohosen kokoamat tietolaatikat sekä asiasana- ja henkilöhakemisto luovat teokseen oppikirjamaista tunnelmaa, hyvä niin. Mutta niiden lisäksi kamppailusta vallasta kertovassa teoksessa olisi voinut olla tilastot vuosien 1945–2015 eduskuntavaalien eli kamppailujen tuloksista. Nyt teosta lukiessa oli vähän väliä vilkuiltava muita läheteoksia vaalituloksista. Kokonaisuutena Railon, Niemen, Pitkäsen ja Ruohosen kirjoittama teos puolustaa paikkaansa katsauksena toisen ja kolmannen tasavallan eli toisen maailmansodan ja myöhemmin EU-jäsenyyden jälkeiseen vaalikampanjointiin. Yhteenvetona voisi todeta teosta lainaten (Railo ym. 2016, 316), että ”tämä tutkimus silti vahvistaa havainnon, että kampanjoinnin todellisuus on aina jokseenkin jäykkiä teoreettisia malleja monisyisempi. Vaikka uusia teknologioita tuli puolueiden käyttöön, pitivät monet hyviksi havaitut kampanjamenetelmät pintansa vanhojen rinnalla.”

JIRI NIEMINEN

LÄHTEET

- Inglehart, Ronald. 1977. *The silent revolution*. New Jersey: Princeton University Press.
- Kuusipalo, Jaana. 2011. *Sukupolittunut poliittinen edustus Suomessa*. Acta Universitatis. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Manin, Bernard. 1997. *The principles of representative government*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mickelsson, Rauli. 2015. *Suomen puolueet. Vapauden ajasta maailman tuskaan*. Tampere: Vastapaino.
- Nousiainen, Jaakko. 1998. *Suomen poliittinen järjestelmä*. 10. painos. Helsinki: WSOY.
- Strömback, Jesper. 2008. Four phases of mediatization: an analysis of the mediatization of politics. *The International Journal of Press/Politics* 13:3, 228–246.